

Skolemiljøtiltak - elever med særskilt sårbarhet

Skolen har et skjerpet ansvar for å ivareta elever med en særskilt sårbarhet. Disse elevene er i risiko for å bli utsatt for mobbing og andre krenkelser. Elevens sårbarhet får konsekvenser for hva som er egnede tiltak. Et godt læringsmiljø beskytter mot økt sårbarhet.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 14.08.2019

Alle kan være sårbare i kortere eller lengre perioder av livet, spesielt når vi har utfordrende livssituasjoner og relasjoner. Når elever er i en sårbar situasjon, er det viktig at skolen gjenkjenner og forstår, og ikke gjør sårbarhet til en stigmatiserende personlighets-karakteristikk. Samtidig er det viktig å være bevisst på elever og grupper som kan trenge noe mer enn andre. Det er også viktig å være oppmerksom på at digitale hendelser kan medføre en forsterket sårbarhet. Barn og unge som er i sårbare situasjoner på andre områder, kan være ekstra sårbare på nett.

Holdninger

Holdninger er viktige i skolens arbeid med elever med særskilt sårbarhet. Hvordan dere i skolen forstår og tolker sårbarhet, avgjør hvordan dere handler og hva dere sier, eller ikke sier. Voksne som bagatelliserer elevens opplevelser, kan oppleves som krenkende av elever med særskilt sårbarhet. Eksempler på bagatellisering kan være å si eller tenke ting som «Hun må bare ta seg litt sammen».

Kunnskap

Skolen må også kjenne til ulike faktorer som kan øke sårbarheten hos barn og unge.

Disse faktorene blir oftest delt opp i sårbarhetsfaktorer knyttet til

- det individuelle (som sykdom, diagnoser, temperament, språkvansker)
- familie (som omsorgssvikt, psykisk sykdom, samlivsbrudd, rus, høyt konfliktnivå)
- jevnaldrende (som mobbing, utfordring i å etablere og bli i stabile vennerelasjoner)
- miljøet (som fattigdom, kriminalitet, mangel på sosialt nettverk)

Sårbarhetsfaktorene blir forsterket hvis eleven ikke har det trygt og godt på skolen. Motsatt vil et godt læringsmiljø beskytte mot økt sårbarhet. Elever med særskilt sårbarhet er også sårbare på nett og har større risiko for å føle seg plaget av negative digitale hendelser. Hvordan elevene har det, påvirker hvordan de opplever og håndterer slike hendelser. Elever som er i sårbare situasjoner har en større sannsynlighet for at risikofylte situasjoner på nett får skadelige utfall.

Mulige kjennetegn på sårbarhet

Sårbarhet kan være knyttet til for eksempel elevens religion, seksuelle orientering, kjønnsuttrykk, funksjonsevne, at eleven har atferdsvansker eller sosio-emosjonelle vansker eller forhold ved elevens familie og hjemmesituasjon. At en elev tidligere har vært utsatt for krenkelser, kan også gjøre en elev særskilt sårbar.

Noen elever kan være utagerende, mens andre elever lukker fortvilelse, utrygghet og sårbarhet inne i seg og blir stille. Andre igjen kan vise ulike uttrykk i forskjellige situasjoner. De kan ha både innagerende og utagerende uttrykk ut i fra hvilken kontekst de er i og hvilke mennesker de er sammen med. Noen elever kan se ut som om de har det helt fint. Disse elevene er gode til å tilpasse seg andres forventninger slik at ingen merker noe ved første øyekast.

Hvordan dere voksne tolker, forstår eller eventuelt feiltolker, overser eller bortforklarer elevers atferdsuttrykk, har betydning for skolens pedagogiske praksis og skolemiljøtiltak. Det varierer hvordan barn og unge møter miljømessige og relasjonelle utfordringer. Derfor er det viktig at skolen er fleksibel og viser skjønn i tilpasningene til de enkelte elevene.

Tiltak

Skolen bør jobbe med disse områdene i saker der elever med særskilt sårbarhet er involvert

Trygghet

Trygghet skaper tillit og er en forutsetning for å kunne ta inn, bearbeide og anvende kunnskap. Sårbarhet henger sammen med utrygghet. Sårbarhet gjør at elever kan ha lav tillit til andre, blant annet fordi tidligere og nåværende krenkelser og relasjonserfaringer er negative og lite tillitsskapende.

Samtaler

Samtaler er et godt utgangspunkt for valg av tiltak, men det forutsetter at eleven har tillit til den voksne i samtalen. Noen elever er mer sårbare og stille enn andre, og trenger mer tid og trygghet for å våge å snakke. Det er alltid den voksne som har ansvar for å utvikle en positiv relasjon. De voksne må ha høy bevissthet og være sensitive i arbeidet med relasjonsbygging til alle elevene og i særlig grad til elever med særskilt sårbarhet.

I samtaler med særskilt sårbare elever er det viktig å drøfte om, hvordan og hvorfor eventuelt andre skal vite om sårbarhetsfaktorer som påvirker eleven.

Ledelse

Tydlig og varm ledelse i klasserommet og på skolen fremmer trygghet og tilhørighet, som igjen forebygger mistriksel, mobbing og andre krenkelser. Når en elev ikke har det trygt og godt er det ekstra viktig at lærerne som underviser i samme klasse er samsnakket og bruker klasseledelse aktivt for å skape et trygt miljø.

I denne filmen snakker Ingrid Lund om tydelige og varme voksne. Filmen er hentet fra [nettkurs om barnehage-, skolemiljø og mobbing](#).

[Les mer om klasseledelse som skolemiljøtiltak](#)

Inkluderende verdier

I rause klasser der «vi»-fellesskapet er sterkt, kan det være fint å fortelle hva en elev trenger fra de andre i klassen. For eksempel hvis en elev er syk eller er i en vanskelig livssituasjon. Her er det viktig at dere er sensitive og at det avklares med eleven og foreldrene om og hva skolen skal formidle.

I en "vi-klasse" kan det være fint for både eleven selv, klassen og foreldrene at medelever og foreldre får god informasjon. Det er også hensiktsmessig å ha en stadig dialog om hvordan klassen som fellesskap kan bidra til at eleven kjenner seg inkludert og betydningsfull for fellesskapet.

[Skolemiljøtiltak - fellesskap og miljø](#)

Mestring

Mestringsopplevelser er viktig for god psykisk helse. Det er viktig at skolen sammen med eleven finner ut av hvilke fag, situasjoner og relasjoner som kan fremme mestring og legge til rette for dette.

Sosial kompetanse

Skolen skal bidra til at elevene utvikler sosiale ferdigheter som samarbeid, selvkontroll, ansvar, positiv selvhevdelse og empati for andre. Sosial kompetanse kan læres og må sees i sammenheng med den faglige kompetansen.

[Sosial kompetanse som skolemiljøtiltak](#)

Periodiske elevgruppetiltak

Det som skjer i fellesskapet på skolen, både ute og inne, er viktig for elevene. Samtidig kan elever med særskilt sårbarhet ha nytte av å trygges i mindre grupper. Da kan skolen vurdere å sette inn periodiske elevgruppetiltak. Det kan være grupper som jobber med for eksempel selvtillit og egne grenser, mobbing, vennskap, hvordan en kan møte gruppepress med mer.

[Les mer om elevgrupper](#)

Foreldreinvolvering

I arbeidet med elever med særskilt sårbarhet vil skolen, som ellers, møte et mangfold av foreldre. Foreldre som gir alt de har for barna sine, foreldre som strever med å være foreldre og foreldre som selv er sårbare og der sårbarheten blir forsterket av at barna deres har det vanskelig. Det er uansett viktig at skolen strekker seg langt for å få til et godt samarbeid med foreldrene.

Skoler kan oppleve at foreldre urimelig legger skylden på enkelte lærere eller skoleledelsen. Imidlertid er skolen den profesjonelle parten og må ikke begrunne manglende fremgang med individuelle faktorer ved barnet eller foreldrene.

I foreldresamarbeidet må skolen sørge for å ha fokus på barnets beste som felles mål.

Eksempel på tiltak for å oppnå dette er:

- God informasjonsflyt - gi gjerne foreldrene en fast kontaktperson på skolen, og avklar hvordan kommunikasjonen skal foregå.
- Tydelig og anerkjennende møteledelse - når dere sitter i møte med foreldre som er sinte og i forsvar, eller som har dårlige erfaringer fra skolen selv, bør dere anerkjenne foreldrene. Si gjerne høyt at "dette er en vanskelig sak, det har skjedd mye vondt, men i dag er vi her for å ..." Fokuser så på barnet: "hva skal vi gjøre for at barnet skal få det bedre?" Noen skoler har god erfaring med å bruke tiltakene i aktivitetsplanen som utgangspunkt for dagsorden på møtet.
- Gode rutiner for tidlig identifisering av sårbare grupper - det betyr at foreldres og ansattes bekymring for enkeltelever tas på alvor og følges opp.
- Avklar forventninger og oppgavefordeling til eksterne samarbeidspartnere

I noen tilfeller må skolen være forsiktig med hva de forteller til foreldre uten å ha snakket med eleven først, for eksempel i saker der det er mistanke om at barnet utsettes for vold, overgrep eller annen omsorgssvikt hjemme. Skolens meldeplikt til barneverntjenesten er regulert i oppl. § 15-3.

[Les mer om skolemiljøtiltak - samarbeid mellom hjem og skole](#)

Refleksjonsspørsmål til bruk i kollegiet

- Hva er særskilt sårbarhet?
- Hvordan fanger vi opp elever med særskilt sårbarhet?
- Hvordan kan vi i skolen redusere sårbarhetsfaktorer?
- Hvordan kan vi styrke beskyttelsesfaktorer?
- Hvordan kan vi gi elevene mestringsopplevelser?
- Hvordan kan vi bidra til å bygge motstandskraft mot negative digitale hendelser?

Referanser

Barne- og familiedepartementet. (1991). FNs konvensjon om barnets rettigheter : vedtatt av de Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991. Oslo: Barne- og familiedepartementet.

Binnie, L. M., & Allen, K. (2008). Whole School Support for Vulnerable Children: The Evaluation of a Part-Time Nurture Group. *Emotional & Behavioural Difficulties*, 13(3), s.201-216.

Bru, E. (2011). Emosjonelt sårbare og sosialt passive elever (pp. S. 17-36). Oslo.

Cole, T., Visser, J., & Daniels, H. (2001). Emotional and behavioural difficulties in mainstream schools. Amsterdam: JAI.

Staksrud, Elisabeth (2013). Digital mobbing. Hvem, hvor, hvordan, hvorfor - og hva kan voksne gjøre? Oslo: Kommuneforlaget.

Frønes, I. (2001). Skam, skyld og ære i det moderne.

Frønes, I., Befring, E., & Sørli, M.-A. (2010). Sårbare unge nye perspektiver og tilnærminger. Oslo: Gyldendal akademisk.

Johnson, D., Agbényiga, D., & Hitchcock, R. (2013). *Vulnerable Children : Global Challenges in Education, Health, Well-Being, and Child Rights*. New York, NY.

Lund, I. (2012). Det stille atferdsproblemet. Innagerende atferd i barnehage og skole. Bergen, Fagbokforlaget.

Markussen, E., Lødding, B., Sandberg, N., & Vibe, N. (2006). Forskjell på folk - hva gjør skolen? Valg, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 974 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Iniversity Press.

Smeby, N. A. (Ed.). (2000). Samarbeid med foreldre i psykiatrien. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Stern, D. N. (2006). *The interpersonal world of the infant*. London: Karnac.

Størksen, I. (2005). Parental divorce: psychological distress and adjustment in adolescent and adult offspring. Oslo: University of Oslo.

Sælebakke, A. (2018). Livsmestring i skolen : Et relasjonelt perspektiv. Oslo: Gyldendal akademisk.

Veland, J., & Hamm, M. (2015). Sårbare barn i skolen. *Bedre Skole*, (3), 52-61.

